

● Artikelserie om vår natur

Även Dalarnas fåglar, insekter och svampar ska komma till tals

CHEFREDAKTÖR
Göran Greider
goran.greider@daladem.se
Tel 023-475 86

LEDARSKRIBENT
Robert Sundberg
robert.sundberg@daladem.se
Tel 023-475 93

DALA-DEMOKRATEN

SOCIALDEMOKRATISK MORGONTIDNING GRUNDAD 1917.

● CHEFREDAKTÖR

Göran Greider
goran.greider@daladem.se

● ANSVARIG UTGIVARE

Peter Carlsson
peter.carlsson@daladem.se

● STF UTGIVARE

Christian Larsen
christian.larsen@daladem.se

● KONTAKT

Växel: 010-709 70 00

Måndag-fredag kl 8.00-17.00

Postadress: Dala-Demokraten,
Box 825, 791 29 Falun

Besöksadress: Zettergrens väg 7-9,
Falun (på Ingvarvet)

● WEBBPLATS

www.dalademokraten.se

● CENTRALREDAKTIONEN

Tel: 023-475 75

E-post: red@daladem.se

● ANNONSERING

Tel: 010-709 70 00

● TF FÖRETAGSMARKNADSCHEF

Joakim Gustavsson
joakim.gustavsson@mittmedia.se

● FÖRETAGSANNONS

Tel: 023-475 00

E-post: annonsera@mittmedia.se

● KUNDSERVICE

Tel: 010-709 79 00

Mån-tor 8-17, fre 8-16

dalademokraten.se/kundsERVICE

● PRENUMERATION

Prenumerationspriser 2020

Gäller till tillsvidareprenumeration

Komplett: Papperstidning, e-tidning

och allt digitalt innehåll 349 kr/mån.

Hjelp: Papperstidning, e-tidning

och allt digitalt innehåll 262 kr/mån.

Plus Premium: E-tidning och allt

digitalt innehåll 199 kr/mån.

Företag Komplett: Papperstidning,

e-tidning och allt digitalt innehåll

524 kr/mån.

Företag Digital: E-tidning och allt

digitalt innehåll 299 kr/mån.

För mer information gå in på

kund.mittmedia.se/paket/dd

● PUBLICERINGSINFORMATION

För insänt, ej beställt, material

ansvaras inte. Allt material lagras

digitalt, publiceras och tillhandahålls

i digitala medier liksom i

tidningens arkiv. Den som sänder

material till tidningen anses medge

sådan digital lagring och publicering

samt sådant tillhandahållande.

Utebliven tidning

Anmäla på dalademokraten.se/
kundsERVICE

Eller ring 023-79 49 00

Tel: mån-tor 8-17, fre 8-16

Läs e-tidningen på

dalademokraten.se

När jag skriver det här hör jag fågelsången från aspdungen på andra sidan åkern. Jag brukar gå genom den på en smal stig som jag och hunden gått upp och jag har följt våren och försommaren, hälsat på blommande harsyra, liljekonvalj, skogsnäva, och nu senast smultron. En uggle brukar ho därinne. Tranor trumpetar ibland. En dag såg jag en makaonfjäril fladdra till i åkerkanten och jag sprang efter den med mobilkameran. Nu går jag ofta ner till älven, Västerdalälven, för jag vill se kabbelekan blomma som extra stora smörblommor vid älvakanten.

Dalarnas natur – jo, jag har på denna sida nyligen hävdad att det möjligen finns en ovanligt stark naturkänsla i länet. Kanske beror det på de välbevarade byarna, placerade liksom mitt i naturen, eller på fåbodarna som folk besöker i lju-sa junikvällar.

Men hur står det till i länet för alla innevanare som inte räkar vara människor? I våra släppte Artdatabanken en ny rödlista, där hotade djur och växter räknas upp. Dalarnas ornitologer, skogsvandrare, svampkännare och mycket annat har läst denna rödlista med lupp. I en rad artiklar kommer aktiva i olika föreningar att skriva om tillståndet för den

Kväll vid Västerdalälven. Bredvid den svenska flaggan kunde också en FN-flagga ha hängt. FOTO: GÖRAN GREIDER

biologiska mångfalden i Dalarna. En gång i veckan, på tisdagar, kommer deras artiklar att publiceras på sidan 3 i Dala-Demokraten – och först ut på banan är Stig Åke Svenson, Ordförande i Dalarnas ornitologiska förening.

Dala-Demokraten är ju en länsidning, med ögonen öppna både mot det hyperlokala och det nationella och globala. Inte minst har jag på denna ledarsida i alla år försökt kämpa för biologisk mångfald och miljö- och klimatmedvetande och knutit samman det med frågor om social jämlikhet.

Frågorna hör ihop.

Men ett sådant civilisationskritiskt medvetande kan inte bara vara lokalt, det måste naturligtvis också vara globalt och nationellt. På senare år har tendensen blivit allt starkare i lokalpressen att den enbart ska vara lokal. Det måste den i grunden förstås vara. Men en lokalpress som enbart fixerar sig på det lokala gör sig dum och riskerar att göda enbart lokalpatriotiska ståndpunkter som lätt vetter åt det högerpopulistiska hållet. Politiska strider i låt oss säga Borlänge eller Falun sker i ljuset av det som händer i riket och globalt.

Det finns alltid ett större perspektiv på alla lokala frågor, liksom det finns ett lokalt perspektiv på alla stora ödesfrågor. Dala-Demokraten har en uppgift här: att efter bästa förmåga försöka hålla båda perspektiven levande.

Frågan om biologisk mångfald är ingen liten fråga: Vi bebor nu en industrikapitalistisk civilisation som allt snabbare säger av den vande gren vi sitter på. Pandemiska som kanske allt oftare kommer att hemsöka denna planet har en grund i exploateringen av naturen. Människans arteg-

Men hur står det till i länet för alla innevanare som inte räkar vara människor? I våra släppte Artdatabanken en ny rödlista, där hotade djur och växter räknas upp. Dalarnas ornitologer, skogsvandrare, svampkännare och mycket annat har läst denna rödlista med lupp.

oism är farlig för biosfären. Jag tror inte att vare sig svampar eller fåglar läser tidningen. Men gjorde de det skulle de nog intressera sig för de senaste rapporterna från FN:s klimatpanel, eller för den rödlista som presenterades i våras – och för den artikelserie vi nu börjar publicera om olika länsinnevanare som inte är människor. I viss mening gör vi alltså en tidning inte bara för folk utan också för få och för växter.

Göran Greider

● Polismåldet

Antirasism och klasskamp!

Obduktionen visar att han sköts i ryggen, den afroamerikan som dödades av polis i Atlanta, Georgia, för några dagar sedan. I ett USA som redan exploderat av protester mot rasistiskt polismåld, höjs temperaturen ytterligare. De massiva demonstrationerna mot det dödliga övergreppet på George Floyd i Minneapolis har fått uppföljare över hela världens: Vi har de senaste veckorna bevittnat de största antirasistiska manifestationerna i mannaminne.

Det är som om en väldig förbannad och progressiv opinion till slut måste fram och inte går att stoppa, trots den pandemi som begränsar möjligheten att demonstrera. När en svensk polis, en kvinna, i en situation under en demonstration, föll på knä och solidariserade

Black lives-matterdemonstration i Sverige. FOTO: REBEKKA OJENSA

sig med budskapet hos demonstrationerna, väckte det hos somliga ett ramaskri: Ska polisen demonstrera? Själv kan jag inte annat än beundra poliskvinnans handling. Hon löste med sin gest en situation som kunde

myntat ut i våldsamheter. Och: Hennes handling uttryckte ju egentligen bara de värderingar som polis ska följa.

Amerikansk polis är mer benägen att skjuta. Den är

Det är som om en väldig förbannad och progressiv opinion till slut måste fram och inte går att stoppa, trots den pandemi som begränsar möjligheten att demonstrera.

beväpnad till tanderna. Jag glömmer aldrig den morgon för fem år sedan då jag öppnade dörran till mitt hotellrum i Salt Lake City, staden där Joe Hill en gång avrättades av en exekutions-

patrull – och fick se två polismän komma springande med dragna pistoler i korridoren.

Jag stängde snabbt dörren. I receptionen fick jag sen veta att polisen var ute efter att gripa två – kontokortsbedragare, varav en kvinna. I lokaltidningen kunde man sen läsa att polisen där varje år dödar fler människor än vad brottslingar gör.

Den amerikanska rasismen, nedärvd sedan slaveriets dagar, förstärks av det alltmer djupnande klassmållet som USA är. En bättre polis – ja, det är nödvändigt. Men inte förrän klassklyftorna, som förpassar så många svarta till de enorma skarorna av fattiga, minskar kan problemet lösas.

Det är förtvivlat långt dit.

Göran Greider

● Krönika: Dalarnas fåglar

Fler hotade fåglar i Dalarna

Under våren har den nya rödlistan för Sveriges alla arter presenterats. Det är Artdatabanken på Sveriges lantbruksuniversitet och Naturvårdsverket som är ansvariga för att ta fram den. Rödlistan bedömer arters status och risken för att de ska försvinna från Sverige (utdöenderisk).

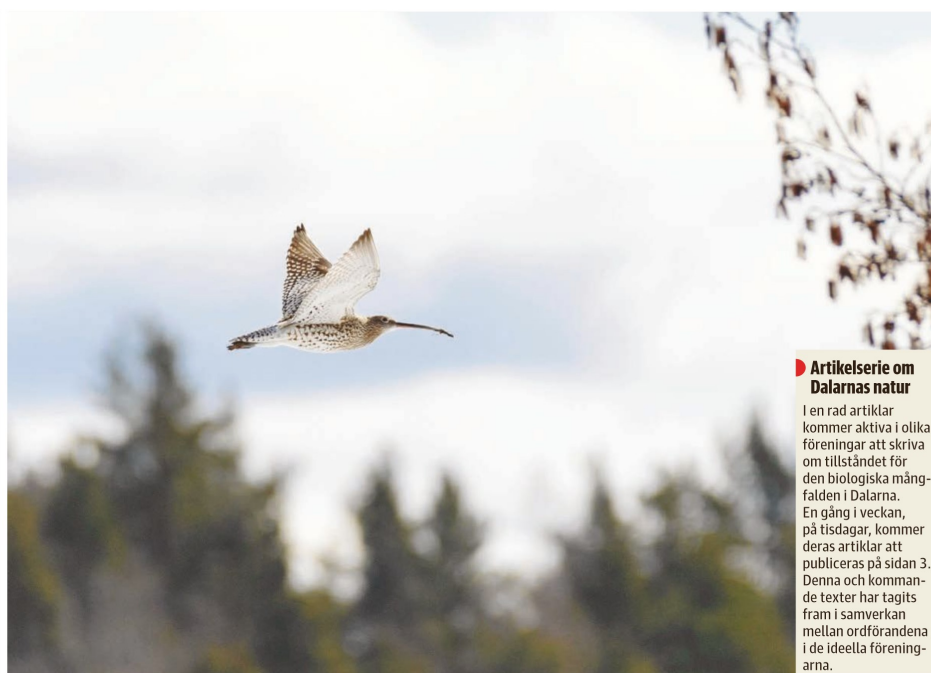
Landet har ca 60 000 arter påträffats och för drygt en tredjedel har man bedömt statusen. Kunskapsläget för olika artgrupper varierar. Sedan 2000 har en rödlista tagits fram vart femte år. Flera intressanta förändringar sker och är oftast en reaktion på att miljön förändras.

En art kan bli rödlistad av flera olika skäl. I grova drag är det antingen att antalet av en art minskat kraftigt de senaste 10 åren eller så är det att utbredningsområdet minskat. Beroende på dessa kriterier klassas arterna i 7 kategorier där den första kallas livskraftig och räknas då inte som rödlistad. Sedan följer kategorierna kunskapsbrist, nära hotad, sårbar, starkt hotad, akut hotad och nationellt utdöd.

För fåglar finns ofta en bra bild av olika förändringar. Dels pågår det standardiserade inventeringar med avsikt att följa de olika arternas ökning eller minskning dels finns ett rapporteringssystem, Artportalen, där alla fågelintresserade kan lägga in sina observationer.

Bland de standardiserade inventeringarna hör de så kallade standardrutterna till de viktigaste. Det är 716 ruttor utlagda med 25 kilometers mellanrum över hela landet. I Dalarna finns 46 ruttor och de är alla ruttor inventeras vandrar inventerarna sammanlagt 368 km och noterar varje fågel som hörs eller ses. Inventeringarna sammanställs nationellt och genom dem kan trender i fågelarters ökning eller minskning påvisas.

I den nya rödlistan är fåglar en av de artgrupper som det går dåligt för. Antalet arter som finns på rödlistan har sedan 2015 ökat från 96 till 116. Eftersom rödlistan bl.a. har kriteriet att en art minskar i antal så kan arter lämna listan om de ökar, men också om minskningen upphör och stannar på en ny låg nivå. Detta är viktigt att ha med sig då arter kan ha haft en mångårig tillbakagång men ändå tas bort från rödlistan eftersom minskningen

Ska Storspoven försvinna från Dalarna?

Artikelserie om Dalarnas natur

I en rad artiklar kommer aktiva i olika föreningar att skriva om tillståndet för den biologiska mångfalden i Dalarna. En gång i veckan, på tisdagar, kommer deras artiklar att publiceras på sidan 3. Denna och kommande texter har tagits fram i samverkan mellan ordförandena i de ideella föreningarna.

FOTO: GLENN COSTELLO

Att tornseglare minskat i så stor omfattning är nog förvånande för många, det är ju en art man så ofta ser på sommaren. Mycket tråkigt är också storspovens tillbakagång.

stannat upp senaste 10 åren.

Observera också att bedömningarna sker utifrån nationell nivå. Exempel på fågelarter som nu strukits från rödlistan är ängs-
piplärka, gröngöling och sånglärka. Ett annat exempel är tjäder som minskat mycket sedan mitten av 1900-talet men har ansetts ha en stabil stam senaste 10 åren och därför inte är rödlistad.

Av de 116 fågelarter som finns på Rödlistan så förekommer 75 i Dalarna. Treden är att antalet rödlistade fågelarter i Dalarna ökar. År 2015 var de 56 och 2010 endast 51. Det är oroande men för att göra rätt

analys av detta behövs en närmare granskning av vad det är för arter som minskar.

Flest arter tillhör den grupp som fått sin rödlistning från kriteriet att bestånden minskat med 15% -29% under de senaste 10 åren. De får beteckningen "Nära hotad". För Dalarnas del är det 33 arter. Här återfinns många fåglar som vi är vana att betrakta som vanliga. Minskning hos sådana arter är svåra att upptäcka om det inte finns systematiska inventeringar.

I den här gruppen finns fåglar från många olika miljöer. Några exempel från skogsmiljöerna är duvhök, bivråk, mindre hackspett, spillkråka, järpe och talltita. Från jordbrukslandskapet kan nämnas raphöna och gulsparv och från miljöer som trädgårdar och parker finns exempelvis svartvit flugsnappare och björktrast. I den här gruppen finns också videsparven som numera inte återfinns alls i Dalarna. Den har aldrig varit talrik i landskapet och efter en kraftig nedgång i hela Sverige så är den idag borta från Dalarna.

Den näst största gruppen av rödlistade fågelarter är de som minskat med 30 - 49% och de benämns "Sår-

bara". I Dalarna är det 13 fågelarter i den här gruppen och fem av dem är nya på 2020 års rödlista. Bland dessa märks kricka och blåsand, alltså två ånder som vi vant oss att betrakta som vanliga. Här finns också tofsvipan som har svårt att få fram ungar i jordbrukslandskapet. Både hussvala och backsvala finns också i denna grupp.

I gruppen för de som minskat mellan 50-79% finns fyra arter i Dalarna. Det är tornseglare, brunand, grönfink och storspov. Att tornseglare minskat i så stor omfattning är nog förvånande för många, det är ju en art man så ofta ser på sommaren. Den kan man hjälpa genom att vid omläggning av takbeklädnad se till att om det tidigare funnits tornseglare under tegelpannorna kompensera detta genom att sätta upp särskilda holkar. Mycket tråkigt är också storspovens tillbakagång. Den ges sällan chansen att lyckas med sin häckning i det moderna jordbruket.

Ett annat sorgligt kapitel är den grupp där arterna minskat med 80% eller mer och där utdöendet i Sverige är nära. För Dalarna del tillhör ortolansparven den gruppen. Det var en fågel som under

1900-talets mitt var vanlig i jordbrukslandskapet. Idag finns i Dalarna endast en handfull individer. Arten är så akut hotad att den fått ett särskilt åtgärdsprogram där tillbakagången analyseras och förslag på åtgärder ges. Förslag på åtgärder är bl.a. att där den fortfarande finns kvar ska markägaren informeras och ges kunskap om arten och att man skapar ytor på närliggande åkrar som tillåts vara osådda.

Som inledningsvis nämnts kan arter hamna på rödlistan när bestånden inte minskar men det är så få individer att artens överlevnad är osäker. I den här gruppen finns arter som vittryggig hackspett, jaktfalk, berguv, tajgasädgås, kungsörn och lappuggla.

Till Rödlistan har Artdatabanken tagit fram en rapport med analyser av orsaker till arternas minskning. Rapporten heter "Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer - rödlistade arter i Sverige 2020". Rapporten ger en mycket bra inblick i vad som skapar problem för många arter.

Det konstateras att för Svealand så är ca 58% av de rödlistade arterna (alla artgrupper) sådana som lever i skogsmiljö och att det

som hotar är avverkning av de få arealer som idag har skog kvar som inte tidigare varit kalavverkade. I rapporten konstateras "Inom skogsbruket finns idag en god kunskap om rödlistade arters miljökrav och med högre naturvårdsambitioner skulle en del av de negativa effekterna av ett produktionsorienterat skogsbruk kunna motverkas. Men avverkningen av biologiskt värdefulla skogar fortsätter...".

I rapporten redovisas också andra åtgärder som påverkar de rödlistade arterna och tidigare har nämnts hur det intensiva jordbruket bl.a. slår mot tofsvipa och storspov. Men även upphörd skötsel av tidigare betes- och hagmarker, vilket leder till igenväxning, är ett bekymmer för de rödlistade arterna och den biologiska mångfalden i stort.

För fåglarna är det i Dalarna exempelvis gulsparv, stare och årtsångare som missgynnas av igenväxning och som alla är med på rödlistan.

Stig-Åke Svenson

Ordförande Dalarnas ornitologiska förening